

הלכות מתנה

סימן רמא – המתנה במה תתקיים וכן המחילה, והנותן דבר שאינו מסויים, ובו י"ב סעיפים.

(א) הנותן מתנה לחבירו בין קרקע בין מטלטלין(א) אין המקבל זוכה בה אלא באחד מהדרכים שהקונה זוכה בהם(ב), וכיון שקנה באחד מהדרכים ההם אפילו שלא בפני עדים קנה אם שניהם מודים(ג), אבל בדברים לא זכה המקבל אלא כל אחד יכול לחזור בו, ואם אמר ליתן לחבירו מתנה מועטת(ד) אם חוזר בו יש בו משום מחוסר אמנה. הגה: וע"ל סימן רמ"ט ולעיל סימן רד סעיף ה(ה). ראו"ז ש"אמר לשמעון בית לוי נתון לך, אע"פ שלוי מקבל קנין לקיים דבריו על ראו"ז אינו כלום(ו):

(א) בין קרקע בין מטלטלים - וכן עבדים בדרך שנקנה בו, ופשוט הוא: (סמ"ע), עיין בתשובת ר"ש כהן ס"ב ש"ס י"ג¹ (ש"ך).

(ב) אלא באחד מהדרכים שהקונה זוכה בהם - והן מבוארים בדברי המחבר מסימן ק"ץ (סמ"ע).

(ג) אם שניהם מודים - שאין ענין של עדים נצרך בעניני קנינים אלא עבור שקר, פירוש, מחששא שמא לא יודו זה לזה (סמ"ע), הודאת בע"ד כמאה עדים אינה משום מתנה, אלא עיקר הטעם משום דהתורה האמינה לכל אדם על עצמו כמאה עדים על אחרים, אבל בגיטין וקידושין דלא מהני הודאת בע"ד דלהימניה כמאה עדים ומשום דחייב לאחריני. ועיין מ"ש בסימן קכ"ד סק"א ודו"ק (קצה"ח).

(ד) מתנה מועטת - דאילו במתנה מרובה לא סמכה דעתו של מקבל מעולם שיתן לו הנותן מתנה מרובה כזו, וכמ"ש המחבר בסימן ר"ד סעיף ח' (סמ"ע).

(ה) ר"ד ס"ה כו' - כמו דלעיל סי' ר"ד ס"ה לא נקנה המקח מחמת המשכון הוא הדין בנותן מתנה והניחו למשכון עליו לא קנה (ש"ך).

(ו) אינו כלום - נראה דאף אם ראובן עשה קנין סודר לשמעון על הבית וכדרך הקנאות המתנות, אפ"ה אינו כלום, לפי שקנינו של ראובן היה בדבר שאינו שלו, וכיון דבמתנה דראובן לאו כלום היא, קנינו דלוי ג"כ לא חל כלל, דהא לא קנה אלא לקיים דבריו של ראובן ודבריו של ראובן לא חלו (סמ"ע).

(ב) מחל לחבירו(ו) חוב שיש לו עליו או נתן לו הפקדון שהיה מופקד אצל(ז), הרי זה מתנה הנקנית בדברים בלבד. הגה: ויש אומרים אפילו היה לו שטר או משכון(ט) עליו אפילו הכי הוי מחילתו מחילה בדברים בעלמא. כל מקום דמחילה אינה נריכה קנין אי הקנה לו לפני עדים פסולים אפילו הכי מחילתו מחילה(י) (עיין לעיל ריש סימן קכ"ה), ולשון מחילה אינו שייך ללא במעות שחייב לו, אבל אם היה לו חפץ ביד חבירו ואמר ליה מחול לך אינו כלום, ועיין לקמן סימן רט ס"ד מדין מחילה. אדם שציקק מחבירו שימחול לו שצועה שיש לו עליו ואמר יהי כדברך, הוי מחילה אע"פ שלא אמר צפירוש וע"ל סימן י"ב כל מחילה בטעות יכול לחזור בו אפילו קנו מיניה(יא):

(י) מחל לחברו כו' - עיין בתשובת ר"א נ' חיים ס"ס ע"ז ובתשו' מבי"ט ח"א /ח"ב/ סימן קי"ג וח"ב /ח"א/ סימן כ"ה וסי' צ"ו ושי"ד ועיין בתשו' ר"ש כהן ס"ג סי' קכ"ב וע"ל סי' ר"ב²: (ש"ך), מחל לחבירו לאו דוקא בפניו, דה"ה כשמחל בפני עדים או אפילו בינו לבין עצמו שוב אינו רשאי לחזור ולתבוע כי כבר זכה במה שבידו (פ"ת).

(ז) או נתן לו הפקדון שהיה מופקד אצלו - פירוש, שהיה מופקד ביד המקבל. ודקדק וכתב בפקדון לשון "נתן", משום דלשון מחילה לא שייך בדבר שהוא בעין ביד המקבל, אלא דוקא בחוב שחייב לו דלהוצאה ניתנה ואינו בעין. וז"ש הרמ"א "אבל אם היה לו חפץ ביד חבירו וא"ל מחול לך אינו כלום" (סמ"ע).

(ט) אפילו היה לו שטר או משכון כו' - פירוש, וצריך הנותן להחזיר להמקבל השטר או המשכון אחר שמחל לו חובו (סמ"ע), וי"א שמלוה בשטר אינו מחול ללא החזרת השטר,

¹ לא עשיתי
² לא עשיתי

הלכות מתנה

ע"י ברשד"ם סי' רל"ה ורע"ח ובתשו' ר"א י' חיים סי' ע"ז³ (ש"ך), וי"א דלא מהני מחילה במשכון, דלא סגי ללוה במחילת החוב עד שיחזיר לו משכונו וכו', וכיון דהמלוה מוחזק במשכון קשה להוציא נגד דעה זו (קצה"ח), מחילה לא מהני רק לענין שלא יהיה יכול לגבות מהמשכון, הן שהוא עדיין תחת ידו הן שכבר נמכר, דשעבוד הגוף ודאי דיכול למחול, וכיון שנמחל שעבוד הגוף, ממילא שוב אינו יכול לגבות גם מהמשכון דאינו רק מטעם שעבוד נכסים שהוא מטעם ערבות, וכל שאינו יכול לתבוע הגוף, גם הערב ושעבוד נכסי נפטריין, אבל לענין שיצטרך להחזיר גוף המשכון שלא יהיה יכול להחזיק כלל מה דקני ליה לענין זה מדאורייתא בגוף המשכון, לא מהני מחילה ובעי קנין, דמחילה לא מהני רק לשעבוד הגוף, וכיון שלזה א"צ לבוא מכח שעבוד הגוף, לא מהני מחילה רק קנין. וכן בשטר מאן דס"ל דלא מהני מחילה, נראה דמורה דמ"מ אינו יכול לתובעו דשעבוד הגוף ודאי דנפקא ע"י מחילה, רק דס"ל דיכול להחזיק בשט"ח עד שיפרע לו, דנגד זה לא מהני מחילה (נתה"מ), למ"ד מחילה על שטר לא מהני, בשטר שאין בו אחריות נכסים, וכן בכת"י דאינו גובה ממשעבדי, מהני מחילה לכו"ע. ועיין מה שכתבתי לעיל סימן י"ב סעיף ח' ס"ק י"ד. ועיין עוד מדין זה בסימן קנ"ג סעיף ט"ז ס"ק ג' ובסימן קע"ו סעיף י' ס"ק י"ב ובסימן ר"ז סעיף י"א ס"ק י"ד. ועיין עוד בתשובת שמן רקח ח"א סי' ע' מ"ש בזה⁴ (פ"ת).

⁽¹⁾ כל מקום דמחילה אינה צריכה קנין אי הקנה לו לפני עדים פסולים כו' - גם בצריך קנין הוה דינא הכי כל שאין מכחישים זא"ז (סמ"ע), וה"ה בקנין פסול, כמו קנין סוד בדבר שאינו כלי (נתה"מ).

⁽²⁾ כל מחילה בטעות יכול לחזור בו כו' - וכן הדין בפשרה בטעות עיין לעיל סימן י"ב וסוף סימן כ"ה. ולעיל סימן ר"ז סעיף י' וביו"ד סימן קס"ד סעיף ד' במשכון שדיהו לחבירו ואומר לו אם לא אפרע לך תוך ג' שנים יהיה שלך, דכל הפירות שאכל אחר ג' שנים צריך לשלם לו (סמ"ע), מחילה בטעות לא שייך אלא בשנתגלה להמוחל או לשניהם עכשיו דבר שהיה בשעת המחילה נעלם מהם, משא"כ ע"י דבר הנוולד אחר המחילה, דאטו המוחל לחבירו בחזקת שהוא עני ואח"כ נפלה לו ירושה ונתעשר תהיה המחילה בטילה למפרע, זהו ודאי דבר שאין לו שחר כלל (פ"ת).

@ג) המוחל לחבירו מה שיטול מנכסיו יכול לחזור בו קודם שיטול אבל לאחר שנטל מה שנטל (נטלויב), ודוקא מטלטלים אבל קרקע לא(יג) אפילו דר והחזיק בה, וכן האומר לחבירו מנה שיש לי בידך תנהו לזה(יד) קנה ואין אחד מהם יכול לחזור בו כמו שנתבאר סימן קבו:

⁽²⁾ אבל לאחר שנטל מה שנטל נטל כו' - כבר נתבאר דלא שייך לשון מחילה כי אם אדבר שביד חבירו ואינו בעין. וצ"ל דהכא נמי איירי דנתן לו במחילה ובמתנה בלשון המועיל, ולא בא כאן לדקדק בלשון הנתינה אלא ללמדנו אימת יכול לחזור בו (סמ"ע), ויש חולקים אלא הכא שייך לשון מחילה לפי שכשיטול מה שירצה בלא רשות יהיה לו תביעה עליו, ושפיר מחל ליה התביעה. משא"כ כשיש לו חפץ ביד חברו, וחברו אינו רוצה ליטלו שלא מדעתו, א"כ איך שייך לומר מחול לך, ומה תביעה יש לו עליו שימחול לו. ועוד אפשר לומר דכאן מיירי שיטול נכסים והנותן עצמו לא ידע מה שיטול הן הממון הן כמה מטלטלים, וכל זה דלא כהסמ"ע (ש"ך), ע"י סמ"ע סימן ע"ג סקמ"ט, דבכל מקום שיש לו רשות להוציא שייך לשון מחילה, ניחא ג"כ כאן, וא"צ למה שאמר הסמ"ע כאן⁵ (ט"ז). ויש חולקים על הש"ך, אלא כמו בהקנה לו דבר שלא בא לעולם דהקנין לא מהני ביה כלל, ומ"מ כשתפס מדעת מהני, דהקנין בא לו עכשיו במה שנתרצה לו ליקח אותו ואיכא אומדנא דמוכח שנתן לו במתנה רק שהיה בטעות, ומחילה או מתנה בטעות כה"ג מהני מהטעמים שכתבו הפוסקים ע"ש סימן ר"ט סעיף ד', וא"כ ה"ה במקום דלא היה מהני מתחילה מחמת שהוא לשון גרוע, מ"מ כשמניחו ליטול אח"כ הרי מקנה לו עכשיו באופן המועיל ומתנה בטעות כי האי מהני, דמה לי כשלא קנה ליה בראשונה מטעם דבר שלא בא

³ לא עשיתי

⁴ לא עשיתי

⁵ והוא שיטת הש"ך.

הלכות מתנה

לעולם או מטעם שהוא לשון גרוע, כיון דעיקר הטעם הוא דעכשיו במה שמניחו ליטלו איכא אומדנא דמקני ליה (נתה"מ).

(י) ומ"ש אבל קרקע לא כו' - הטעם, משום דלא שייך מוחזק בקרקע דבחזקת בעליה עומדת (סמ"ע). אמנם אם עשה שטר מחילה על קרקע שלו שהוא מחזיק, מהני אי קנו מידו, וה"ה לכל מחילה אם קנה מידו (ט"ז).

(י) ומ"ש מנה שיש לי בידך תנהו כו' - היינו כשהיו במעמד שלשתן וכמ"ש בסימן קכ"ו ס"א (סמ"ע).

(ד) יש אומרים (טו) שכשם שהמוכר צריך לסיים הממכר כך הנותן. כיצד: הכותב לחבירו קרקע מנכסי נתונה לך או שכתב לו כל נכסי נתונים לך הוי' ממקצתם, הואיל ולא סיים הדבר שנתן לו ואינו ידוע לא קנה כלום, ואינו יכול לומר לו תן לי פחות שבנכסייך עד שיסיים לו המקום שנתן לו, אבל אם אמר לו חלק כך וכך בשדה פלונית הואיל וסיים השדה אע"פ שלא סיים החלק נוטל אותו חלק מהפחות שבאותה שדה, ויש חולקין (טו) ואומרים שבין במכר בין במתנה יכול להקנות דבר שאינו מסוים (וע"ל ל"ט סימן טו וסימן ס"ב מדין זה"י):

(ט) י"א כו' - עיין בתשו' ר"י לבית לוי סי' נ"ב: (ש"ך).

(ט) ויש חולקין - ונראה דקיי"ל כהיש חולקים, וכבר פשוט המנהג שמקנין אגב ד' אמות בלי שום סיום באיזה קרקע (ט"ז). גם דעת המחבר שהיש חולקים הם העיקר (פ"ת).

(י) וסימן ס' סעיף ב' - טפי הו"ל לכתוב ולסמן סימן רל"ב, ששם בסעיף ז' כתב הטור שאין אדם מקנה לחבירו דבר שאין לו קצבה ושהוא חולק ע"ז (סמ"ע).

(ה) יש מי שאומר שהנותן מתנה לחבירו אינו מתנה אלא אם כן שיהיה בדעת הנותן שתהא ברשות מקבל לעשות בה כל חפצו. במה דברים אמורים: שנתנה לו סתם אלא שניכר מתוך מחשבתו שאינו מכוין ליתנה לו שיעשה בה כל חפצו, אבל אם מפרש, אפילו אם נתנה לו על מנת שלא ליתנה לאחר או שלא למכרה או שלא להקדישה או אפילו על מנת שלא יעשה בה שום דבר אלא דבר פלוני, הוי מתנה לאותו דבר שפירש בלבד(יח):

(י) הוי מתנה לאותו דבר שפירש - דלא גרע ממקנה לו בו חלק וא"ל אני ואתה נהיו בו שותפין דקנה, ה"נ הוא של המקבל בדבר זה ושל הנותן בהמותר (סמ"ע).